

Restaurar Gaudí

Detall de les pintures del sostre i la paret lateral de l'entrada del Passeig de Gràcia. Un equip dirigit per Maria Antònia Heredero va treballar durant dos anys en la reintegració pictòrica d'aquestes parts, netejant, fixant i retocant "el mínim" per guardar la màxima fidelitat. L'equip tècnic també va restaurar les pintures del vestíbul que dona al carrer Provença. Segons l'escriptor Josep M. Carandell, les pintures d'aquesta part són una còpia d'uns tapisos de Brussel·les que representen *Les metamorfosis* d'Ovidi.

La inauguració d'un auditori al soterrani de la Pedrera torna a posar d'actualitat la restauració d'un dels edificis més significatius de Barcelona.

La serenitat continguda que evoca la façana de la Pedrera contrasta amb el bullici que hi ha a dins. Qualsevol visitant que entri per la porta del passeig de Gràcia pot veure a l'entresol una desena d'obres treballant a bon ritme. En aquest espai la Caixa de Catalunya té previst d'instal·lar-hi una sucursal. De moment la peça és plena de bastides i de forats al sostre, forats que deixen entreveure el cel ras fet de canyís, un material que Gaudí va utilitzar per protegir tots els sostres de guix. A l'altre costat de l'edifici, al pati interior del carrer de Provença, les bastides també s'enganxen a la paret i faciliten el treball de restauració de les pintures. Una franja d'un verd intens i una altra blau marí és el que es deixa veure a cop d'ull. I si el visitant puja a les golfes s'adonarà que les obres posen al descobert els insòlits arcs parabòlics de maó, coberts fa anys. La Pedrera fa quasi deu anys que es va començar a restaurar. Avui la Caixa de Cata-

lunya, propietària de la finca, ja ha realitzat el 80% de les actuacions previstes, amb una inversió de més de 2.900 milions de pessetes.

Però restaurar la Pedrera no és una empresa senzilla. La casa és encara en molts sentits un misteri. Com de tota obra de Gaudí, pràcticament no se'n conserven ni plànols ni documents. Hi ha experts que asseguren que és una obra inacabada i que una part dels elements ornamentals ja no foren encarregats directament per l'arquitecte, sinó per Pere Milà, propietari de la casa. A més, al llarg del segle les intervencions de propietaris i llogaters han anat desfigurant la idea original de Gaudí. Ara la Caixa de Catalunya el va restaurar, amb la voluntat de respectar i de recuperar l'obra original que encara se'n conserva. Però aquest treball demana un grau elevat d'interpretació i això sempre és font de polèmica, sobretot, si la rehabilitació també adequa l'espai a unes noves necessitats.

La façana renovada. La restauració de la Pedrera es va encetar l'any 1986, quan l'Ajuntament, després de diversos intents fallits, va arribar a un acord amb els propietaris de la finca per netejar la façana i facilitar que el públic pogués visitar el terrat. Les negociacions foren

lentes. Dos propietaris es repartien la finca al cinquanta per cent. L'un era l'empresa Cipsa (Compañía Inmobiliaria Provenza, SA), que en aquell moment ja es volia vendre la seva part i era reticent a desembossar diners en cap millora. L'altre propietari era l'empresari Pelai Rubert, que llavors comptava més de noranta anys, vivia la major part de l'any fora del país i no tenia cap pressa a negociar amb l'Ajuntament. Finalment l'any 86 van signar un conveni el consistori, els propietaris i la Diputació. Les tres parts hi aportaven en total uns quaranta milions de pessetes, que havien de servir per a començar la neteja de la façana, dins la campanya "Barcelona, posa't guapa". Com qui diu al mateix temps, la Caixa de Catalunya comprava tot l'edifici per 900 milions de pessetes i entrava en aquesta operació de neteja.

En aquella època la Pedrera era tant un edifici admirat per tothom, com vell i brut. El color daurat de la pedra del Garraf de la façana n'havia desaparegut i una pel·lícula de partícules de color fumat s'havia incrustat a les pedres. Un to negrós havia matat, amb els anys, la brillantor original. A més, les botigues del soterrani hi havien col·locat lluminosos estridents i havien eliminat els ferros forjats de les finestres.

Quan la Caixa de Catalunya va comprar la Pedrera, la restauració va cobrar una nova dimensió. La institució financera tenia des del principi la voluntat de remodelar tot l'edifici per adequar-lo a noves funcions, sense escatimar-hi diners. Per això, veient que era insuficient la neteja superficial de la façana, va encarregar un projecte de reparació, de millora i de restauració a dos dels arquitectes que des de l'Ajuntament de Barcelona havien intervingut en l'afer de la Pedrera, Emili Hernández-Cros i Rafael Vila. El projecte fou aprovat per l'Ajuntament i la Generalitat de Catalunya el 1987. Aquest mateix any s'iniciaven les obres. Els arquitectes van trobar una degradació més avançada que no la que havien previst: la façana havia perdut fragments de pedra; moltes juntes, de morter de calç, s'havien després i les havien substituïdes amb pòrtland. Els responsables van fer una feina acurada i per fidelitat als materials utilitzats per Gaudí van localitzar la pedrera original —situada a Vilafranca—, d'on van treure els blocs de pedra que necessitaven. També en canviaren les persianes (de fusta a alumini) i van instal·lar-hi la il·luminació

exterior que singularitza l'edifici de nit. Aquesta primera fase, en la qual la Caixa de Catalunya va invertir 175 milions, es va enllestir l'any 88. La façana era, per un cantó, un primer cop d'efecte, la intervenció més visible per a demostrar que la Pedrera canviava de cara i d'amo. Per un altre, era una de les poquíssimes parts de Can Milà que no topava amb cap dels llogaters que hi habitaven. Perquè de topades n'hi va haver.

Un patrimoni amagat. Mentre progressava la millora de la façana, els propietaris de l'edifici va encarregar a Hernández-Cros i Vila l'elaboració d'un pla director que regís la restauració general i les diverses actuacions a fer. És a partir d'aquest pla que es defineixen les línies bàsiques que delimiten el concepte i la funcionalitat de Can Milà. Segons el projecte, la planta principal s'havia de con-

vertir en una sala d'exposicions; al soterrani hi hauria un auditori i les golfes esdevindrien un espai d'exposició permanent sobre la vida i obra de Gaudí.

El pla director havia de començar pel soterrani, però els llogaters s'hi van oposar. En aquella època s'encadenaven els plets amb els veïns, que acusaven els advocats representants de la propietat de prepotència. Ferran Amat, co-propietari de Vinçon i llogater de la Pedrera ho recorda: "Sí, al principi van arribar amb una actitud prepotent i agressiva. Volien expulsar tothom que els fes nosa. Ni tan sols no ens van convocar a cap reunió per exposar les seves intencions. Així és que

Vestíbul d'entrada del Passeig de Gràcia. Les bastides faciliten el treball dels restauradors.

ens vam organitzar per plantar cara". L'oposició es féu en diversos fronts. Els veïns anaven contra les obres del soterrani. Alguns hi tenien plaça de pàrquing, però

les demandes anaven més enllà de l'interès particular. Pensaven que si Gaudí havia pensat el soterrani com una zona d'aparcament, aquesta funció s'havia de respectar. També es queixaven de les repercussions de la restauració que havien de suportar: "Un exemple: fins i tot ens volien fer pagar una part del que costava el servei de vigilància", explica Amat. Els llogaters també s'oposaren a la demolició total dels apartaments de les golfes. Eren quinze petits aparta-

amb força, imposant-hi una solució compacta, amb un sostre il·luminat a doble alçada i en forma de caragol. La resta del sostre és molt més suau i fa de coixí que prepara i acompanya als sostres originals.

La planta principal, que ocupa un espai de

L'auditori (a l'esquerra, durant les obres, i baix, l'espai remodelat). La Caixa de Catalunya ha habilitat el soterrani de la Pedra com a auditori, amb capacitat per a 250 persones, i sala polivalent. L'obra es va inaugurar el propassat 16 de desembre. L'estat del soterrani i les incògnites sobre la resistència de l'edifici van portar els tècnics a encarregar un estudi de resistència a l'arquitecte Robert Brufau. En conseqüència, s'han reforçat alguns

ments ordenats en dúplex, construïts per Barba-Corsini l'any 1955. Peces ben resoltes, s'havien convertit en un dels exemples arquitectònics dels anys 50. Finalment, després de moltes pressions de llogaters i d'algunes institucions, actualment se'n conserven dos. Tanmateix, la majoria de plets es van resoldre a base de compensacions econòmiques.

Les obres de restauració de l'interior començaren per la planta principal. Hernández-Cros i Vila havien de convertir aquest espai en una sala d'exposicions. El projecte era tot un desafiament, perquè de Gaudí, a simple vista, en quedava ben poca cosa. Ja després de la mort de l'arquitecte, Roser Segimon –esposa de Pere Milà– va cobrir amb sostres falsos i envans les columnes i el sostre del pis, a la planta principal, i hi imposà un estil Lluís XV ja desfasat. Quan Roser Segimon es va morir l'any 1964, la immobiliària Cipsa va llogar aquest pis a Olegario Sotelo Blanco, que hi havia instal·lat despatxos, un bingo i una sala d'exposicions. Per això n'havia aterrat els envans i eliminat definitivament la distribució original.

Hernández-Cros i Vila no volien fer neogaudinisme. Així proposaren per a la planta principal una actuació molt neutra. Van tirar a terra tots els afegits i van redescobrir els pilars i una part dels sostres ocults, atribuïts a Josep M. Jujol, un dels col·laboradors de Gaudí. Només a la zona d'entrada van actuar-hi

1.300 m², fou inaugurada oficialment l'any 1992. Hi havien fet una inversió de 900 milions de pessetes. Aquesta actuació, havia anat acompanyada del sanejament i ordenació de les instal·lacions d'aigua, gas i electricitat de tot l'edifici, que eren obsoletes.

dels pilars amb estructures metàl·liques. Alguns dels veïns consideren que aquesta intervenció ha desvirtuat l'edifici de Gaudí, i que es tracta d'una obra pretensiosa i inculta.

A la dreta, detall de la remodelació del paviment del pati interior que dona al passeig de Gràcia, fet amb marbre de sènia.

Pel dissenyador Rafael Carreras, llogater de la Pedrera, la distribució simètrica d'aquestes pedres entra en contradicció amb l'arquitectura sinuosa que proposava Gaudí. Baix, panoràmica del pati interior que dona al carrer Provença. Actualment l'equip de restauradors de les pintures fa proves de color. Un verd intens i un blau marí és el que es pot veure a cop d'ull.

Pintures sí, auditori no. Una de les intervencions més agraïdes i reeixides és la restauració de les pintures de les parets de la Pedrera. Els treballs, començats l'últim trimestre de l'any 1991,

encara continuen. La Caixa de Catalunya va cridar Gianluigi Colalucci, conservador dels museus del Vaticà i restaurador de la Capella Sixtina, perquè examinés les pintures i fes un informe de l'estat en què es trobaven. Però la persona que ha estat al capdavant de la restauració és Maria Antònia Heredero: "Quan vam iniciar la recuperació de les pintures de les entrades, dis-

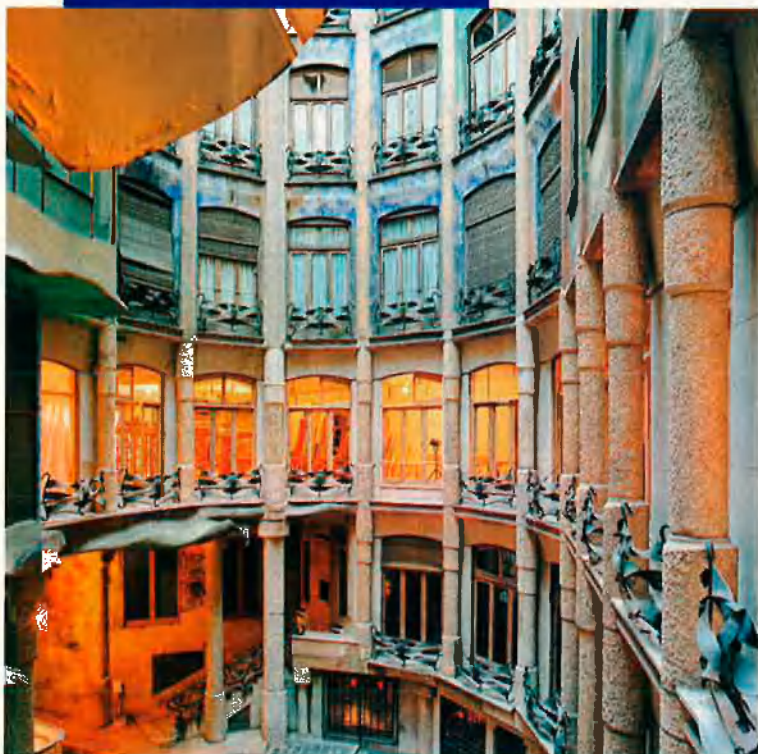
posades sobre les parets laterals i el sostre, vam descobrir que les havien preparades al fresc amb una determinada entonació de colors i al damunt hi havia les pintures a l'oli, amb un cert gruix de pinzellada. L'autor (sembla que fou l'Iu Pascual) va utilitzar dues tècniques diferents". Aques-

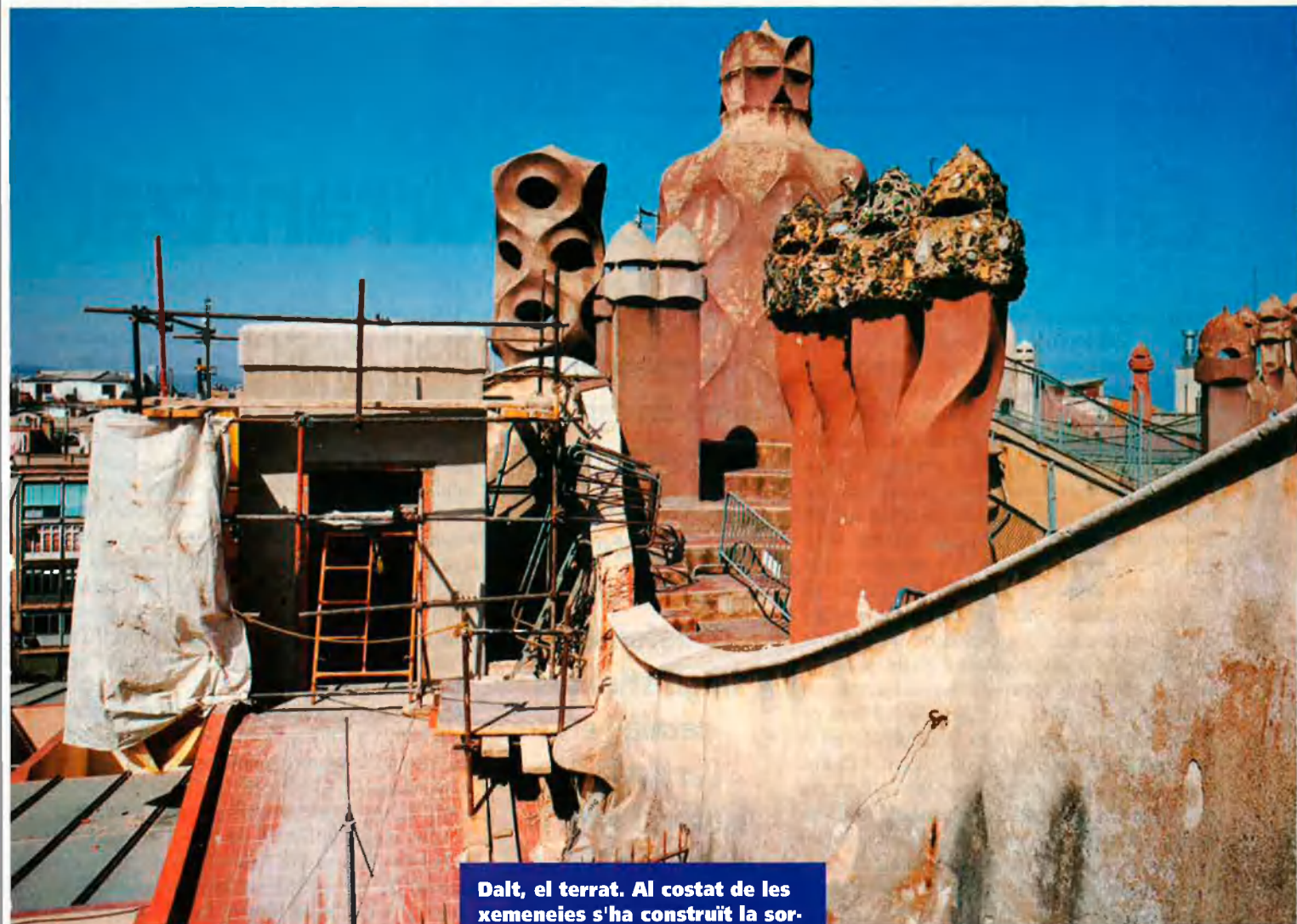
tes pintures es troben enmig de corrents d'aire, exposades a la pol·lució ambiental. Això havia causat una pèrdua de color progressiva i la pintura a l'oli s'havia després o s'havia fragmentat en molts punts. L'equip de Maria Antònia Heredero (cinc persones) va treballar durant dos anys per refer pictòricament aquestes parts, netejant, fixant i retoquant al mínim per guardar la màxima fidelitat. "Com que no hi ha documentació prèvia, no podíem inventar". Recentment, l'escriptor Josep M. Carandell ha descobert que les pintures del vestíbul del carrer de Provença són una còpia d'escenes de *Les metamorfosis* d'Ovidi reproduïdes en uns tapissos de Brussel·les conservats pel patrimoni nacional.

La unanimitat de criteris a l'hora de valorar positivament la restauració de les pintures contrasta amb les crítiques que ha començat a rebre la construcció de l'auditori al soterrani, obra inaugurada el desembre del 1994. Signa el projecte Bonamusa i Tomàs SA, un gabinet d'interiorisme. Segons Enric Mira, responsable tècnic de l'entitat bancària, l'auditori "és una obra menor i, per tant, no feia falta un arquitecte titular". Una de les veus manifestament contràries és la de Rafael Carreras, dissenyador, professor de l'escola Massana i llogater de la Pedrera. Ho argumenta: "El soterrani era un espai molt interessant, ple de misteri. Però l'han desvirtuat tirant a terra tota la paret del pati interior de l'illa i posant-hi un vidre perquè hi entri claror natural, tocant les altres parets, el sostre, i amagant la base de les columnes... Això és traïr l'espai arquitectònic que havia definit Gaudí. La Caixa ha fet una arquitectura de nou ric. És una obra pretensiosa i inculca".

Daniel Giralt-Miracle, membre del consell assessor de la Fundació Caixa de Catalunya, minimitza les crítiques assegurant que la restauració de la Pedrera és un projecte de recuperació integral i que és lògic que hi hagi dissidències de gust, però la cosa important és que la restauració es fa amb molt de rigor. Giralt-Miracle és un dels especialistes que ara treballa a donar una nova funció a les golfes. "De les golfes, en diem l'Espai Gaudí. L'Espai s'inaugurarà l'any vinent, coincidint amb el Congrés de la Unió Internacional d'Arquitectes, que s'escaurà a Barcelona. El que volem és presentar l'obra i la vida de l'arquitecte amb maquetes i audiovisuals".

Després de les golfes la restauració

Dalt, el terrat. Al costat de les xemeneies s'ha construït la sortida d'un ascensor. Ferran Amat, llogater de la Pedrera i propietari de Vinçon, és crític amb aquesta intervenció perquè la considera un bunyol. Baix, a l'esquerra, les golfes. La restauració ha descobert els insòlits arcs parabòlics de maó. A la dreta, la planta principal: la remodelació d'aquest espai va donar a conèixer una part dels sostres originals, que s'atribueixen a Josep M. Jujol.

continuarà al terrat, un dels espais més suggerents, des d'on es pot admirar també la Sagrada Família i Can Batlló. Els tècnics de la Caixa tenen previst d'enderrocar totes les xemeneies que no siguin originals de Gaudí. En canvi, hi han construït una caseta que és la porta de sortida d'un ascensor interior remodelat, que fins ara només arribava a les golfes. Aquesta actuació, que alguns

veïns consideren un bunyol, també ha mogut fressa. Però els responsables argumenten que tenen tots els permisos necessaris, aprovats per l'Ajuntament i la Generalitat.

La restauració de la Pedrera fa el seu curs. I com tota intervenció en l'obra d'un geni, té defensors i detractors. Els resultats, no obstant, són a l'abast del públic.

Montserrat Serra

